

Termékenység mint egyetértés

ÁFRA JÁNOS – SZEGEDI-VARGA ZSUZSANNA: *TERMÉKENY FÉLREÉRTÉS*

Már régóta vártam ezt a könyvet – egy ilyen könyvet. Már régtől fogva nem éreztem magamban a felcsigázódásnak azt az érzését, amely akkor jelentkezik, amikor az ember maga elé tesz egy műtárgyat – ez esetben művészkönyvet –, és már a borító láttán, az első lapozást követően biztos benne, páratlan élmény, egy meghatározó, sőt korszakos felfedezés előtt áll. Valami olyasmit fog látni, amihez foghatót korábban soha sem volt alkalmá megismerni. Megmutatkozik előtte egy új, ismeretlen világrész.

Különösen érvényes ez annak az összetett műfajnak a vonatkozásában, melyet úgy hívunk, hogy grafovizuális, avagy verbi-voko-vizuális költészet, és amelyen belül léteznek számtalan individuális nyelvi leágazás. De már ezek a definíciók sem igazán szilárdak, mert pont ez az a kötet, amely viszonylagossá tesz minden eddigi létezőt a fenti fogalmak holdudvarának viszonylatában. Amely nem tartozik már sehova, annyira öntörvényű, és az eddig ismert műfaji fogalmak egyszerűen nem fedik le.

Lelkesezésem szikrájának a kipattanása mögött az az elégedetlenség áll, ami az elmúlt másfél-két évtizedben szilárdult meg bennem a nem-lineáris költészeti teljesítményeket illetően: megtorpanást észleltem úgy a nemzetközi, mint a magyar produkcióban. A múlt századi képvers ikonográfiai megoldásait már a 80-as években letudtuk. Modorossá és anakronizmussá vált minden, ami makacsul ragaszkodott a kassági ősmintához; a gomringeri konkrét költészet párlatai és a 1960–70-es évek olasz vizuális költészeti iskolájának a szabványai is megrögzültté váltak; a kézzel legyártott verskollázsok felhozatala is hanyatlásnak indult. Bizonyíték erre az írországi Redfoxpress rendszeresen megjelenő kollázssorozata, amely már 60 címszó felett jár, és amikor összevetésre kerülnek ezek a különben szép kiállítású könyvek, azt a hatást adják számomra, mintha az egészset néhány szerző készítette volna.

Tehát vártam már nagyon egy olyan teljesítményre, amely előrelépést mutatna az új nyelvi kiterjesztések felé, s amely a szemléletváltás esélyét hozná el. Kétségem sem volt, hogy ennek a lehetőségét a digitális művészetben rejlő nyelvi távlatokban lehet megtalálni. Most már tudom, 2020-ban immár ez is megtörtént, mégpedig a magyar könyvkiadásban.

A *Termékeny félreértés*ben sok minden nem úgy van, ahogyan az ember várna, mint amikor egy hagyományos sorokba rendezett költészeti anyagot odaadnak valamely képzőművésznek, tupírozza fel a szöveget, ha lehetséges, mélyítse el a lírai hatást. Szegedi-Varga Zsuzsanna véletlenül sem illusztrál, mint ahogyan Áfra János sem csak verset ír. Mindkettőjük kilép abból a megszokott búraszerepkörből, amely egyszerű esetben a külön-való költőre és az ugyancsak különálló képzőművészre szűkülne le. A hagyományos szerepek teljesen viszonylagossá válnak azáltal, hogy egy sajátos párbeszéd formájában bontakozik ki a versek tere, melyet mindeddig fehérnek ismertünk, mint eszményi parcellát a papírlapon. Az internetnek köszönhetően a társszerzők oda-vissza, lépésről lépésre dolgoznak egymás keze alá, új értelmezési

lehetőségek után kutatva, amelyben elfeküdhet ez az önmagában is veretes költészet. Pixelről pixelre építkeznek, mintha csak a kiterjesztett költészet katedrálisát emelnék, kutatnak egymás egyéniségében és alkotói lehetőségeiben. Megmutatják, hogyan tágítható vizuálisan a költészeti anyag, hogy a látvány ne annak kárára, hanem előnyére váljék. Hiszen – mégiscsak az a benyomásom – az egész mű az írott poézisből indul, annak a ráhatása lenne a vizuális nyelvi tartomány. [Közvetetten emlékeztetnek rá egyszersmind, hogy hiába készül digitális technológiával a jelenkori magyar művészeti-irodalmi sajtó, ha a szerkesztők nem élnek ennek minden előnyével.]

Aki nem látta a könyvet, annak nehéz elmagyarázni, miféle szimbiózisban, együtt levésben van itt az olvasói és a látásbeli matéria, hogyan fürödnek egymás tükrében a nyelvi rétegek, hogyan vetülnek át egymáson a képek és a szövegtörödékek. Szövegtörödékekről azért beszélhetünk, mert az alkotói képzelet mégiscsak visszatekint a múlt század egynéhány olyan vívmányára, amely a szövegnek a sorokból való kihe-lyezését, megforgatását, szétzilálását szorgalmazza. A spacionista költészeti szemlélet itt végre eszményi formájában valósul meg, különösen akkor, ha elképzeljük, hogyan nézne ki a kötet papírra nyomtatott tartalma 3D vagy animációs technikában. Mert nem csak az „egyszerű”, általunk megtapasztalt térben járunk, hanem egyszersmind az űrben, egy csillagközi kiterjedés erővonalai közé pányvázott nyelvi rendszer összefüggéseiben. Ha igaz a tétel, hogy a tér maga az idő – ennek elvitatására nem vállalkoznék –, akkor magától értődően adódik, hogy a könyvben létrejön a minden alkotó által vágyott poétikai és gondolati időháló. Ennek az időhálóknak az állomásait egy mértani vonalrendszer köti össze, nem egyszer átívelve a lapokon is, egy másik lapra kötődve át, ez által teremtve meg a nyelvi anyag univerzális kontextusát, a mindent átfogó nyelvi „masszát”, azt a hálózatot, amely összetartja a konstrukciós ékeket. A szerzők üzenete egyértelműen az, hogy a kötegbe ágyazott lapok lineárisan, frízként egymás mellé helyezhetők, hosszú képi stációkban bonthatók ki. A mű egy képi-szöveges folyamat, amely határok nélkül tovább terjeszthető, gondolati béklyói nincsenek, csupán fizikaiak. A [képes]lapok egymásból bomlanak ki, mint a mozgófilmben a felvételek „kockái”.

A kiadvány a legmagasabb fokú vizuális kultúrát élteti. Határozott, jól megszer-vezett, ugyanakkor változatosan finom ikoni megoldásokat kínál az írott költészet számára. Mintát ad arra vonatkozóan, hogyan működhet együtt egy a digitális világtól nem elzárkózó költő és egy, a költészetre érzékeny képzőművész manapság – mi-közben egyre nyilvánvalóbb, mennyire hiteltelen a mai világban a képzőművész[et] fogalma, különösen egy ilyen teljesítmény láttán.

A szerzők olyan metanyelvi szerkezetet bontanak ki, amely kicsúszik a kánon alól, megteremtve annak a lehetőségét, hogy új kánon csiszolódjon ki általa, amelynek fogódzóiba belekapaszkodhatnak az eljövendő nemzedékek. Az írott költészet nem fog meghalni, természetesen, de ez a fajta szemlélet távlatilag megkérdőjelezhet-lenül nyertes lesz, mert a digitális technológia uralkodó szemlélete változatlanul ez irányba viszi a művészetet. *[Alföld Alapítvány – Méliusz Juhász Péter Könyvtár]*

SZOMBATHY BÁLINT